

לימודי ארץ-ישראל וארכאולוגיה

ירושלים מן הכיבוש הצלבני ואילך

הוראות

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה חמישה פרקים.

פרק ראשון	–	(40×1)	–	40 נקודות
פרק שני	{	(20×2)	–	40 נקודות
פרק שלישי				
פרק רביעי	–	(5×4)	–	20 נקודות
סך הכול	–			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראה מיוחדת: לפני שעונים, יש לקרוא בעיון את ההוראות בראש כל פרק.

הערות: בעמוד 7 בשאלון מפורטות התקופות העיקריות בתולדות ירושלים.
בעמוד 8 בשאלון מפורטים אתרי השטח הנוגעים לשאלון זה. האתרים מסודרים לפי תקופות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

שימו לב: (1) בעמוד 7 מפורטות התקופות העיקריות בתולדות ירושלים.
(2) בעמוד 8 מפורטת רשימת אתרי השטח הנוגעים לשאלון זה.

פרק ראשון (40 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 1–2.

1. תמורות במאה ה־19

במאה ה־19 חלו שינויים בארץ-ישראל ובירושלים.

א. הסבירו את החשיבות של **המיקום הגאוגרפי** של ארץ-ישראל בעולם.

הסבירו סיבה אחת למעורבות של המעצמות האירופיות בנעשה בארץ-ישראל במאה ה־19.

(6 נקודות)

ב. הציגו שתי השפעות של מעורבות המעצמות האירופיות בארץ-ישראל על התפתחות ירושלים במאה ה־19.

(10 נקודות)

ג. "היישוב החדש" ו"היישוב הישן" הם כינויים לקבוצות של יהודים שהתגוררו בירושלים במאה ה־19.

תארו את העמדה של אנשי "היישוב הישן" ואת העמדה של אנשי "היישוב החדש" בירושלים בנוגע לחינוך,

והסבירו כל אחת מן העמדות.

(10 נקודות)

ד. הסבירו מה הייתה "החלוקה", וכתבו סיבה אחת לירידת חשיבותה במאה ה־19. (6 נקודות)

ה. לפניכם קטע מעדות של אחד מן העולים לארץ-ישראל מתימן במאה ה־19.

"כיוון שעורנו שחום ולבושים היינו בגדים שהבאנו עימנו מתימן - נדמינו לערבים. גם הלשון הערבית-יהודית שבפינו

הייתה מוזרה. היהודים שאלו אותנו: מי אתם ומאין תבואו. ענינו: יהודים אנו ומתימן הרחוקה באנו".

(מתוך: **זאת ירושלים**, חלק שני, יד יצחק בן-צבי ומשרד החינוך והתרבות, תשנ"ג, עמ' 135)

מהו הכינוי של עלייה זו? מה היה המניע המרכזי של יהודי תימן שעלו בעלייה זו?

על פי הקטע, ציינו קושי אחד שאיתו התמודדו העולים מתימן.

על פי מה שלמדתם, ציינו פתרון אחד שהוצע לקשיים שאיתם התמודדו העולים מתימן.

(8 נקודות)

2. מאבקים מדיניים וצבאיים בירושלים

- א. לתנועה הציונית היה חשוב לחזק את זיקת העם היהודי לירושלים.
תארו שתי פעולות שנקטה התנועה הציונית בראשית תקופת המנדט כדי לחזק זיקה זו.
(10 נקודות)
- ב. תארו את ההצעה של ועדת פיל בעניין המעמד של ירושלים. תארו והסבירו את התגובות השונות ביישוב היהודי על הצעה זו. (6 נקודות)
- ג. מתי נערך מבצע "נחשון"?
תארו את המצב בירושלים שכדי להתמודד איתו נערך מבצע "נחשון", וצינו את היעדים המבצעיים שלו.
(10 נקודות)
- ד. כתבו מה היה המעמד של הר הצופים ערב מלחמת ששת הימים, והסבירו כיצד מעמד זה השפיע על תוכנית הלחימה של ישראל בתחילת המלחמה. (7 נקודות)
- ה. לפניכם רשימה של אתרים, מבנים ומוסדות שנבנו או פותחו בירושלים בשנים 1948–1967 כדי לבסס את מרכזיותה וחשיבותה של העיר. בחרו באחד מהם, והסבירו כיצד הוא מסייע להשגת מטרה זו.
– קריית הממשלה
– מוזיאון ישראל
– האוניברסיטה העברית והספרייה הלאומית (בגבעת רם)
– "הר הזיכרון" (הר הרצל ויד ושם)
(7 נקודות)

פרק שני

שימו לב: ענו על שתיים מן השאלות 3-8 (הפרק השני והפרק השלישי). לכל שאלה – 20 נקודות.

3. בנייה בירושלים בשלהי התקופה העות'מאנית

א. השוו בין הבנייה שבנו המעצמות האירופיות, בין הבנייה שבנו התושבים היהודים ובין הבנייה שבנו

התושבים הערבים מחוץ לחומות.

השוו על פי שניים מן הקריטריונים ברשימה שלפניכם:

– מקום הבנייה

– זמן הבנייה

– אופי הבנייה

– מטרות הבנייה

(12 נקודות)

ב. הסבירו והדגו שני קריטריונים שעל פיהם נהוג לחלק את השכונות היהודיות שנבנו מחוץ לחומות. (8 נקודות)

4. תקופת המנדט

א. השלטון הבריטי פיתח את התשתיות בירושלים.

בחרו מן הרשימה שלפניכם בשני תחומים, ותארו את הפיתוח של כל אחד מהם.

– מים

– חשמל

– דרכים

– תחבורה

(10 נקודות)

ב. מהו סגנון הבנייה ששמו "הסגנון הבין-לאומי"? תארו שלושה מאפיינים של הבנייה בסגנון זה. (10 נקודות)

5. ירושלים המחולקת והמאוחדת

א. תארו שני שינויים שחלו בירושלים בתקופה שבין מלחמת העצמאות (1948) ובין מלחמת ששת הימים (1967).

(12 נקודות)

ב. לפניכם רשימה של חוקים ותקנות שנקבעו לאחר מלחמת ששת הימים.

בחרו באחד מהם, תארו את תוכנו והסבירו את חשיבותו לירושלים.

– חוק המקומות הקדושים (יוני 1967)

– תיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (יוני 1967)

– תיקון פקודת העיריות (יוני 1967)

– חוק יסוד: ירושלים (יולי 1980)

(8 נקודות)

פרק שלישי – אתרי השטח

שימו לב: ענו על שתיים מן השאלות 3-8 (הפרק השני והפרק השלישי). לכל שאלה – 20 נקודות.

6. נספח א

עיינו בתצלום שבנספח א.

- א. זהו את האתר שבתצלום, ציינו את מיקומו, מתי נבנה ומי בנה אותו. (4 נקודות)
- ב. מדוע נבנה אתר זה? הסבירו שתי סיבות. (6 נקודות)
- ג. בשיקום של אתר זה וסביבתו נבחנו שיקולים של פיתוח לעומת שימור. הציגו שיקולים אלה. (10 נקודות)

7. נספח ב

עיינו בתצלום שבנספח ב.

- א. זהו את האתר שנראה בתצלום, כתבו מהי השכונה שהוא נמצא בה, ובאיזו תקופה נבנה. (4 נקודות)
- ב. תארו שני פריטים אדריכליים באתר זה. (6 נקודות)
- ג. בתקופה שבה נבנה האתר נבנו בירושלים שכונות המכונות "שכונות גנים".
הסבירו מה הן "שכונות גנים", תארו מאפיין אחד שלהן, וציינו את שמה של שכונת גנים אחת בירושלים.
(10 נקודות)

8. נספח ג

- א. בנספח ג נראה משכן הכנסת כיום. ציינו את מיקומו בירושלים, ואת התקופה שהוא נבנה בה. (4 נקודות)
- ב. תארו שני מאפיינים אדריכליים של משכן הכנסת, וציינו אילו השפעות אדריכליות ניכרות בו. (8 נקודות)
- ג. תארו אחד ממבנים אלה הנמצאים סמוך לכנסת (בקריית הממשלה):

– בניין בנק ישראל

– בניין בית המשפט העליון

(8 נקודות)

פרק רביעי – מושגים (20 נקודות)

הסבירו ארבעה מן המושגים 9–16 (לכל מושג – 5 נקודות).

שימו לב: בהסבר המושג יש להתמקד בפרטים האלה:

- הגדרה
- המידע החשוב ביותר
- הרחבה או הדגמה

9. מחנה ישראל

10. מלחמת השפות

11. קפיטולציות

12. תוכנית מתאר

13. "בווינגרד"

14. חטיבת הראל

15. השכונות ההיקפיות של ירושלים

16. כיכר ספרא

בהצלחה!

התקופות העיקריות בתולדות ירושלים

(מן המאוחרת ביותר לקדומה ביותר)

השנים	התקופה
משנת 1967	ירושלים המאוחדת
1967–1948	ירושלים החצויה
1948–1917	תקופת המנדט
1917–1801	המאה ה-19 (שלהי התקופה העות'מאנית)
1800–1517	התקופה העות'מאנית
1517–1260	התקופה האיובית והממלוכית
1260–1099	התקופה הצלבנית
1099–638	התקופה הערבית (התקופה המוסלמית הקדומה)
638–324	התקופה הביזנטית (תקופת התלמוד)
324–70	התקופה הרומית המאוחרת (תקופת המשנה)
63 לפנה"ס – 70 לספירה	שלהי ימי בית שני ותקופת בית הורדוס (התקופה הרומית המוקדמת)
332–63 לפנה"ס	התקופה ההלניסטית (תקופת בית שני / התקופה החשמונאית)
538–332 לפנה"ס	שיבת ציון (תקופת בית שני / התקופה הפרסית)
586–538 לפנה"ס	התקופה הפרסית
928–586 לפנה"ס	ממלכת יהודה (תקופת בית ראשון / תקופת הברזל)
1000–928 לפנה"ס	הממלכה המאוחדת (התקופה הישראלית / תקופת הברזל)
1200–1000 לפנה"ס	תקופת השבטים ומלכות שאול
עד 1200 לפנה"ס	תקופת הברונזה / התקופה הכנענית

רשימת אתרי השטח, לפי תקופות

(מן המוקדמת למאוחרת)

המאה ה-19

- מגרש הרוסים: בית החולים, אכסניית הנשים (תצפית מבחוץ)
- נוטרדאם (תצפית מבחוץ)
- בית החולים הגרמני (תצפית מבחוץ)
- הרובע היהודי: בית כנסת החורבה, בתי מחסה
- משכנות שאננים
- מחנה ישראל
- בית דוד

תקופת המנדט

- בית המוסדות הלאומיים
- רחביה: בית בונם, בית יוליוס ג'ייקובס
- טלביה: וילה קונסטנטין סלמה, בית ג'לאד

ירושלים החצויה

- בניין הכנסת (תצפית מבחוץ)
- קריית הממשלה בגבעת רם (תצפית מבחוץ)
- מוזיאון ישראל (תצפית מבחוץ)

העיר המאוחדת

- בניין בנק ישראל (תצפית מבחוץ)
- בניין בית המשפט העליון (תצפית מבחוץ)
- כיכר ספרא ובניין העירייה (תצפית מבחוץ)

נספח ג (לשאלה 8)

לשכת העיתונות הממשלתית. הצלם: קובי גדעון

